

KAMBAG‘ALLIKNI QISQARTIRISHDA IQTISODIY ISLOHOTLARNING STRATEGIK AHAMIYATI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI

Murodova Nigina Nurmaxmadovna

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti iqtisodiyot mutaxassisligi

2-bosqich magistranti

Annotatsiya Mazkur maqolada O‘zbekistonda kambag‘allikni qisqartirish jarayonida iqtisodiy islohotlarning strategik ahamiyati, ularning asosiy natijalari va o‘rta muddatli rivojlanish tendensiyalari tahlil qilinadi. Tadqiqotda kambag‘allik darajasi, real YaIM o‘sishi, uy xo‘jaliklari daromadlari tarkibi, bandlik, inflyatsiya va ijtimoiy himoya ko‘rsatkichlari o‘zaro bog‘liq indikatorlar sifatida qaraldi. Ochiq statistik manbalar shuni ko‘rsatadiki, milliy kambag‘allik darajasi 2021-yildagi 17 foizdan 2024-yilda 8,9 foizga pasaygan, 2025-yil bo‘yicha Jahon banki bahosida esa 5,8 foizga tushgan. Bu pasayish faqat transferlar hisobiga emas, balki ish o‘rinlari yaratish, tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash, mahallabay ishlash, kasb-hunarga o‘qitish, ayollar va yoshlar bandligini kengaytirish hamda infratuzilma sharoitlarini yaxshilash kabi kompleks siyosat natijasi sifatida talqin etiladi. Shu bilan birga, maqola kambag‘allikni qisqartirishdagi zaif nuqtalarni ham ko‘rsatadi: inflyatsiya bosimi, norasmiy bandlik, hududlararo tafovut, energiya tariflari, tashqi migratsiya va xomashyo narxlariga bog‘liqlik kambag‘allikka qayta tushish xavfini saqlab qoladi. Natijalar iqtisodiy o‘shish kambag‘allikni qisqartirish uchun zarur, ammo yetarli shart emasligini; o‘shish sifati, daromadlarning adolatli taqsimlanishi va mehnat unumdorligi hal qiluvchi omil ekanini asoslaydi.

Kalit so‘zlar: kambag‘allik, iqtisodiy islohotlar, bandlik, uy xo‘jaliklari daromadi, ijtimoiy himoya, mahallabay yondashuv, O‘zbekiston–2030 strategiyasi.

[Kirish](#)

Kambag'allikni qisqartirish zamonaviy iqtisodiy siyosatning eng muhim strategik yo'nalishlaridan biridir. Chunki kambag'allik faqat daromad yetishmasligi emas; u ta'lim, sog'liqni saqlash, uy-joy, infratuzilma, mehnat bozori va ijtimoiy himoya tizimining samaradorligi bilan bog'langan ko'p o'lchovli iqtisodiy-ijtimoiy hodisadir. Agar davlat kambag'allikni faqat nafaqa yoki moddiy yordam orqali kamaytirishga harakat qilsa, natija qisqa muddatli bo'ladi. Barqaror natija esa kambag'al oilaning doimiy daromad manbai, malakasi, mehnat bozoriga kirish imkoniyati va ijtimoiy xizmatlardan foydalanish darajasi oshganda paydo bo'ladi.

O'zbekiston tajribasida 2017-yildan keyingi bozor islohotlari kambag'allikni davlat siyosatining markaziy masalasiga aylantirdi. Rasmiy siyosiy diskursda kambag'allik muammosining tan olinishi, mahalla darajasida ehtiyojmand oilalarni aniqlash, ijtimoiy reyestrlar, kasb-hunarga o'qitish dasturlari, tadbirkorlik kreditlari, ayollar va yoshlar bandligini qo'llab-quvvatlash mexanizmlari iqtisodiy islohotlarning ijtimoiy yo'naltirilganligini kuchaytirdi. "O'zbekiston-2030" strategiyasida har bir inson salohiyatini ro'yobga chiqarish, ijtimoiy xizmatlar tizimini takomillashtirish, kambag'allikni kamaytirish va barqaror iqtisodiy o'sish orqali aholi farovonligini oshirish asosiy maqsadlar sifatida belgilangan.

Mavzuning dolzarbligi uchta omil bilan izohlanadi. Birinchidan, aholi soni va mehnatga layoqatli yoshdagi qatlamning o'sishi yangi ish o'rinlariga talabni kuchaytiradi. Ikkinchidan, kambag'allikning hududiy va oilaviy ko'rinishlari bir xil emas: ayrim hududlarda tomorqa, suv, transport, bozor va ta'lim infratuzilmasi cheklovlari daromadni oshirish imkonini sekinlashtiradi. Uchinchidan, inflyatsiya va energiya narxlari kabi makroiqtisodiy omillar past daromadli oilalar xarajatlariga kuchliroq ta'sir qiladi. Demak, kambag'allikni kamaytirish siyosati makroiqtisodiy barqarorlik, bandlik, ijtimoiy himoya va hududiy rivojlanishni bir tizimda muvofiqlashtirishi shart.

Ushbu maqolaning maqsadi O'zbekistonda kambag'allikni qisqartirishda iqtisodiy islohotlarning strategik ahamiyatini real statistik ko'rsatkichlar asosida tahlil qilish va

rivojlanish tendensiyalarini aniqlashdan iborat. Tadqiqotning asosiy savoli quyidagicha shakllantirildi: iqtisodiy o'sish, bandlik va daromadlar tarkibidagi o'zgarishlar kambag'allik kamayishiga qanday mexanizmlar orqali ta'sir qilmoqda?

Adabiyotlar sharhi Ilmiy adabiyotlarda kambag'allikni kamaytirish ikki yirik yondashuv orqali izohlanadi. Birinchi yondashuv iqtisodiy o'sishning ahamiyatiga urg'u beradi: ishlab chiqarish kengaysa, investitsiya ko'payadi, ish o'rinlari yaratiladi va uy xo'jaliklari daromadi ortadi. Biroq bu yondashuvning zaif tomoni shundaki, o'sishning foydasi aholining barcha qatlamlariga bir xil yetib bormaydi. Agar o'sish kapitaltalab, importga qaram yoki yirik davlat korxonalari atrofida to'plangan bo'lsa, kambag'al qatlam uchun barqaror ish o'rinlari yetarli yaratilmasligi mumkin.

Ikkinchi yondashuv inklyuziv o'sish nazariyasiga asoslanadi. Bu yondashuvda kambag'allikni qisqartirish uchun iqtisodiy o'sish bilan birga ta'lim, sog'liqni saqlash, kasb-hunar, ijtimoiy himoya va infratuzilmaga investitsiya qilish zarurligi ta'kidlanadi. O'zbekiston sharoitida aynan shu yondashuv amaliy jihatdan muhim: chunki kambag'al oilalarning asosiy muammosi ko'pincha ish topish istagi emas, balki malaka, transport, bolalar parvarishi, sog'liq, huquqiy rasmiylashtirish va kapitalga kirish imkoniyatining cheklanganligidir.

Jahon banki va BMT Taraqqiyot dasturi materiallarida kambag'allikni o'lchash metodologiyasi masalasi alohida o'rin tutadi. Pul daromadlari bo'yicha kambag'allik ko'rsatkichi muhim bo'lsa-da, ko'p o'lchovli kambag'allik insonning ta'lim, salomatlik va turmush sharoitidagi cheklanishlarini ham hisobga oladi. Shu sababli O'zbekiston uchun kambag'allikka qarshi siyosatda faqat daromad transferlari emas, balki inson kapitalini rivojlantirish va mahalliy infratuzilmani yaxshilash hal qiluvchi omil sifatida ko'rilmogda.

Mavjud manbalar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda kambag'allik darajasining pasayishi ish o'rinlari yaratish, real daromadlar o'sishi va ijtimoiy himoyaning maqsadliligi bilan bog'liq. Masalan, 2024-yilda uy xo'jaliklari daromadlari tarkibida ish haqi 42,6 foizni, tadbirkorlik daromadlari 22,9 foizni, tomorqa va qishloq xo'jaligi

daromadlari 10,7 foizni tashkil etgani kambag'allikni kamaytirishning asosiy drayveri mehnat daromadi ekanini ko'rsatadi. Bu xulosa siyosiy jihatdan muhim: kambag'allikni kamaytirish dasturlari odamlarga pul berishdan ko'ra, ularni daromad ishlab chiqaruvchi iqtisodiy faoliyatga ulashga xizmat qilishi kerak.

Matadalogiyasi

Tadqiqotda ikkilamchi statistik ma'lumotlar asosida desk-research, trend tahlili va indikatorlararo taqqoslash metodlaridan foydalanildi. Asosiy manbalar sifatida Jahon bankining Macro Poverty Outlook ma'lumotlari, World Development Indicators bazasi, O'zbekiston Statistika agentligi bilan hamkorlikda tayyorlangan CERR tahlillari, BMT Taraqqiyot dasturining ko'p o'lchovli kambag'allik bo'yicha hisoboti, "O'zbekiston-2030" strategiyasiga oid rasmiy axborotlar hamda Taraqqiyot strategiyasi markazi materiallari olindi.

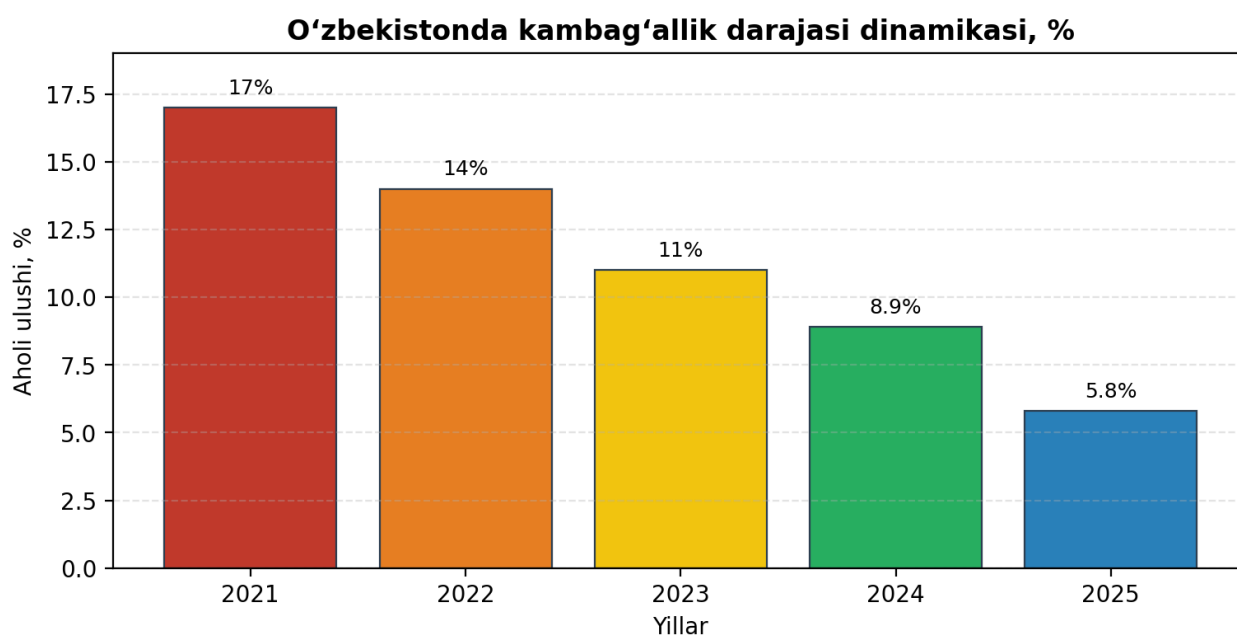
Tahlilda quyidagi indikatorlar tanlandi: milliy kambag'allik darajasi, real YaIM o'sishi, bandlik darajasi, inflyatsiya, uy xo'jaliklari pul daromadlari tarkibi, investitsiya va ijtimoiy himoya bilan bog'liq strategik ko'rsatkichlar. Bu indikatorlar kambag'allikni qisqartirish mexanizmini uch pog'onada ko'rsatadi: makroiqtisodiy o'sish resurs yaratadi; bandlik va tadbirkorlik daromadni oshiradi; ijtimoiy himoya va infratuzilma esa zaif qatlamlarning o'sishdan foydalanish imkoniyatini kengaytiradi.

Metodologik cheklov sifatida shuni qayd etish zarurki, kambag'allik turli manbalarda turli chiziqlar orqali o'lchanadi. Milliy kambag'allik chizig'i, past-o'rta daromadli mamlakatlar uchun xalqaro chiziq va yuqori-o'rta daromadli mamlakatlar chizig'i bir xil iqtisodiy mazmunga ega emas. Shu sababli maqolada ko'rsatkichlar bir-biriga mexanik qo'shilmaydi; ular tendensiyani tushuntirish uchun alohida manba va metodologik izoh bilan beriladi.

Diagrammalar real statistik ko'rsatkichlarning vizual talqini sifatida tuzildi. Ular natijalarni bezash uchun emas, balki asosiy ilmiy xulosani ko'rsatish uchun ishlatiladi: kambag'allik pasayishi iqtisodiy o'sish, bandlik va daromadlar tarkibidagi siljish bilan bog'liq, ammo bu bog'liqlik avtomatik emas.

Natija

Tahlil natijalari O'zbekistonda kambag'allikni qisqartirish jarayoni sezilarli tezlashganini ko'rsatadi. UNDP ma'lumotlarida 2021-yilda kambag'allik 17 foiz, 2022-yilda 14 foiz bo'lgani qayd etilgan. CERR va Statistika agentligi ma'lumotlariga ko'ra, 2023-yilda bu ko'rsatkich 11 foizga, 2024-yilda esa 8,9 foizga tushgan. Jahon bankining 2026-yil aprel oyidagi Macro Poverty Outlook hisobotida 2025-yilda milliy kambag'allik 5,8 foizga pasaygani qayd etilgan. Bu raqamlar tendensiya jihatidan kuchli pasayishni ko'rsatadi, lekin ularni metodologik izohsiz aralashtirish noto'g'ri bo'ladi.

Manba: UNDP, CERR/Statistika agentligi, World Bank MPO ma'lumotlari asosida tuzildi.

1-rasm. O'zbekistonda kambag'allik darajasi dinamikasi, 2021–2025-yillar.

Diagrammadan ko'rinadiki, 2021–2025-yillar oralig'ida kambag'allik darajasi 11,2 foiz punktga kamaygan. Bunday pasayishni faqat iqtisodiy o'sish bilan izohlash yetarli emas. Chunki o'sish kambag'allikni kamaytirishi uchun uning natijasi ish haqi, tadbirkorlik daromadi, kichik biznes, qishloq xo'jaligi va mahalliy xizmatlar orqali past daromadli qatlamlarga yetib borishi kerak. 2024-yil natijalarida 719 ming

kishining kambag'allikdan chiqarilgani aynan bandlik, tadbirkorlik va tomorqa resurslaridan foydalanish bilan bog'langan.

1-jadval.

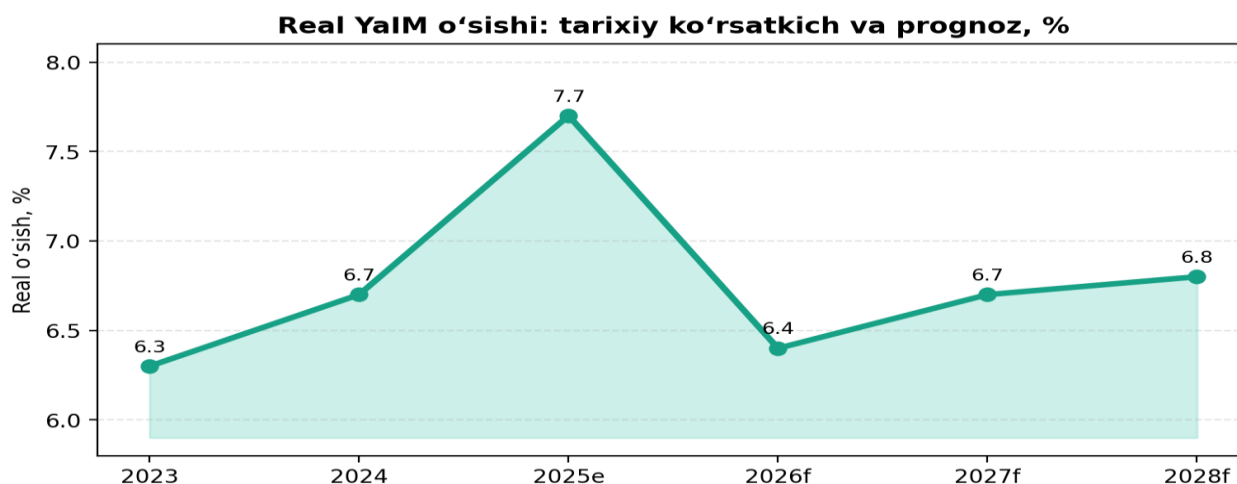
Tahlilda foydalanilgan asosiy indikatorlar

Indikator	Davr	Ko'rsatkich	Tahliliy mazmuni
Kambag'allik darajasi	2024	8,9%	Milliy darajada pasayish davom etgan, lekin 3,3 mln kishi hali xavf guruhida qolgan.
Kambag'allik darajasi	2025	5,8%	Jahon banki bahosida pro-poor o'sish natijasi kuchaygan.
Real YaIM o'sishi	2025	7,7%	Eksport tiklanishi, xususiyy iste'mol va investitsiya o'sishi bilan bog'liq.
Uy xo'jaliklari daromadida ish haqi ulushi	2024	42,6%	Kambag'allikka qarshi siyosatda mehnat daromadi asosiy kanal bo'lib qolmoqda.
Tadbirkorlik daromadi ulushi	2024	22,9%	Kichik biznes va o'zini o'zi band qilish muhim drayver.
Bandlik darajasi	2025	69,0%	Ish o'rni yaratish va malaka siyosati kambag'allikni kamaytirish bilan bevosita bog'liq.

Manba: World Bank MPO, CERR/Review.uz, UNDP va rasmiy strategik materiallar asosida muallif tomonidan tuzildi.

Ikkinchi muhim natija — iqtisodiy o'sishning yuqori sur'atlari kambag'allikni qisqartirish uchun zarur makroiqtisodiy asos yaratganidir. Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, real YaIM o'sishi 2023-yilda 6,3 foiz, 2024-yilda 6,7 foiz, 2025-yilda esa 7,7 foiz bo'lgan. 2026–2028-yillar uchun prognozlar ham 6 foizdan yuqori o'sish saqlanishini ko'rsatadi. Biroq bu natijadan siyosiy xulosa ehtiyotkorlik bilan

chiqarilishi kerak: yuqori YaIM o'sishi kambag'allik kamayishining kafolati emas, balki imkoniyati hisoblanadi.

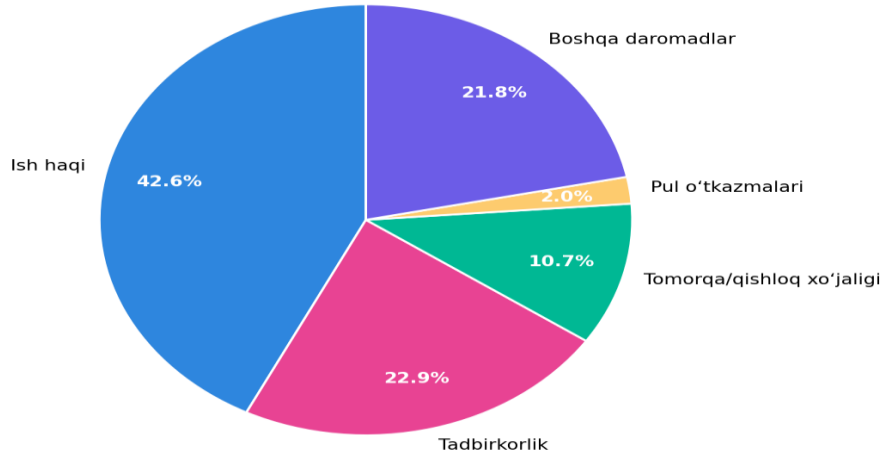

Manba: World Bank, Macro Poverty Outlook, April 2026.

2-rasm. O'zbekiston real YaIM o'sishi: tarixiy ko'rsatkich va Jahon banki prognozi.

Uchinchi natija uy xo'jaliklari daromadlari tarkibi bilan bog'liq. 2024-yilda ish haqi daromadlari 42,6 foiz ulushga ega bo'lib, kambag'allikni qisqartirishda rasmiy va barqaror bandlikning ahamiyatini ko'rsatadi. Tadbirkorlik daromadlari 22,9 foizga yetgani kichik biznes, xizmat ko'rsatish va mahalliy bozorlar daromad yaratishdagi rolini kuchaytirgan. Tomorqa va qishloq xo'jaligi daromadlarining 10,7 foiz ulushi esa qishloq hududlarida yer, suv va agrologistika siyosati kambag'allikka qarshi kurashda bevosita iqtisodiy vosita ekanini ko'rsatadi.

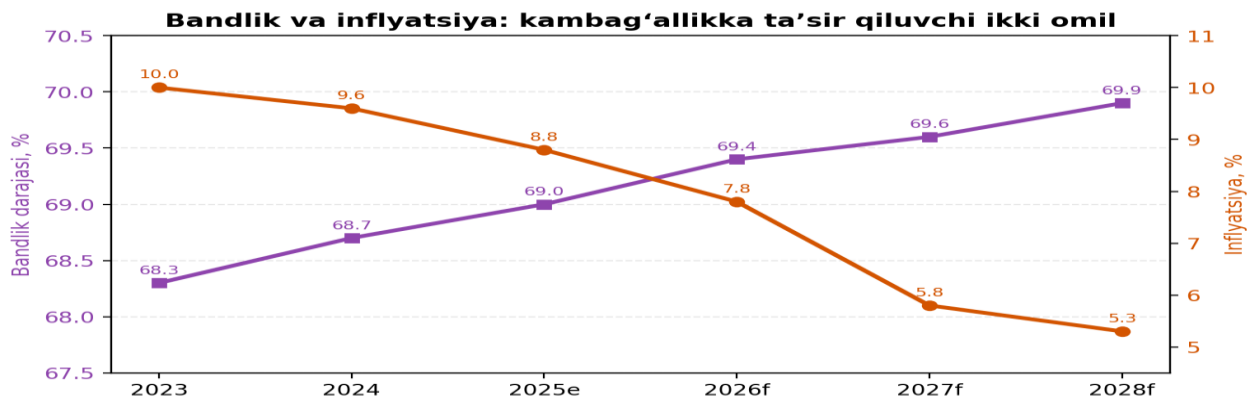
Uy xo'jaliklari pul daromadlari tarkibi, 2024-yil

Manba: CERR/Review.uz infografikasi ma'lumotlari asosida tuzildi.

3-rasm. Uy xo'jaliklari pul daromadlari tarkibi, 2024-yil.

To'rtinchi natija bandlik va inflyatsiya o'rtasidagi qarama-qarshi ta'sir bilan izohlanadi. Bandlik darajasining oshishi kambag'allikni kamaytiradi, ammo inflyatsiya past daromadli oilalarning xarid qobiliyatini yemiradi. Jahon banki prognozlariga ko'ra, 2023–2028-yillarda bandlik darajasi 68,3 foizdan 69,9 foizga ko'tarilishi, inflyatsiya esa 10 foizdan 5,3 foizga pasayishi kutiladi. Agar bu prognozlar amalga ohsa, real daromad o'sishi kambag'allikni yanada kamaytiradi. Agar inflyatsiya qayta tezlashsa, ayniqsa oziq-ovqat va kommunal xizmatlar narxi ohsa, kambag'allikka qayta tushish xavfi ortadi.

Manba: World Bank, Macro Poverty Outlook, April 2026.

4-rasm. Bandlik va inflyatsiya tendensiyalari, 2023–2028-yillar.

Muhokama O‘zbekiston tajribasi kambag‘allikni qisqartirishda strategik burilish bo‘lganini ko‘rsatadi. Eng muhim o‘zgarish shundaki, kambag‘allik muammosi endi faqat ijtimoiy nafaqa masalasi emas, balki iqtisodiy o‘shish sifati, hududiy siyosat, inson kapitali va mehnat bozori samaradorligi bilan bog‘langan kompleks masala sifatida qaralmoqda. Bu yondashuv to‘g‘ri, chunki kambag‘allikning ildizi ko‘pincha daromad yetishmasligidan oldin imkoniyat yetishmasligida namoyon bo‘ladi.

Iqtisodiy islohotlarning strategik ahamiyati birinchi navbatda daromad yaratish kanalini kuchaytirishida ko‘rinadi. 2024-yilda ish haqi va tadbirkorlik daromadlari uy xo‘jaliklari daromadining asosiy qismini tashkil etgani shuni ko‘rsatadiki, kambag‘allikni kamaytirishning asosiy yo‘li mehnat bozoriga ulanishdir. Shu nuqtai nazardan, kichik biznesni moliyalashtirish, kasb-hunarga o‘qitish, xotin-qizlar bandligi, yoshlar uchun zamonaviy kasblar, IT va xizmat ko‘rsatish sektoriga kirishni kengaytirish yordam pullaridan ko‘ra uzoqroq ta‘sir beradi.

Ikkinchi strategik ahamiyat mahallabay yondashuv bilan bog‘liq. Kambag‘allik mamlakat bo‘yicha o‘rtacha raqam bilan o‘lchansa-da, uning real sabablari oiladan oilaga va hududdan hududga farq qiladi. Bir mahallada muammo transportda bo‘lishi mumkin, boshqasida suv ta‘minoti, yana birida kasb malakasi yoki kreditga kirish cheklangan bo‘ladi. Shuning uchun bir xil universal dastur hamma joyda bir xil natija bermaydi. Mahallabay yondashuvning kuchli tomoni — ehtiyojni joyida ko‘rish va resursni aniq oilaga bog‘lash imkonidir. Zaif tomoni esa inson omiliga, mahalliy boshqaruv sifatiga va korrupsiya xatarlariga juda bog‘liqligidir.

Uchinchi strategik ahamiyat ijtimoiy himoya tizimining maqsadlilikini oshirishda namoyon bo‘ladi. Ijtimoiy reyestrlar, “Inson” markazlari, ijtimoiy xodimlar va bir darcha asosidagi xizmatlar kambag‘al oilalarni faqat pul oluvchi subyekt sifatida emas, balki tiklanishi, o‘qishi, davolanishi va mehnatga qaytishi kerak bo‘lgan ijtimoiy-iqtisodiy birlik sifatida ko‘rishga imkon beradi. Bu tizim to‘g‘ri ishlasa, davlat yordamining samaradorligi oshadi. Ammo ma‘lumotlar bazasi noto‘g‘ri yuritilsa yoki

xizmatlar sifati hududlar bo'yicha farqlansa, resurslar eng muhtoj qatlamga yetib bormasligi mumkin.

To'rtinchi muhim masala — makroiqtisodiy barqarorlik. Kambag'al oilalar daromadining katta qismi oziq-ovqat, kommunal xizmat, transport va tibbiy xarajatlarga ketadi. Shuning uchun inflyatsiya pasayishi kambag'allikni kamaytirishning yashirin, ammo kuchli vositasidir. Energiya tariflari islohoti iqtisodiy jihatdan zarur bo'lishi mumkin, lekin u ijtimoiy kompensatsiyasiz amalga oshirilsa, kambag'al oilalar uchun xarajat zarbasini kuchaytiradi. Demak, tarif islohotlari naqd kompensatsiya, energiya tejamkorligi va manzilli yordam bilan birga yurishi kerak.

Rivojlanish tendensiyalari shuni ko'rsatadiki, keyingi bosqichda kambag'allikni kamaytirish qiyinlashadi. Dastlabki bosqichda eng yaqqol ehtiyojmand oilalarni topish va ularni daromad manbaiga ulash nisbatan tez natija beradi. Keyingi bosqichda esa qolgan kambag'allik chuqurroq sabablar — nogironlik, uzoq muddatli ishsizlik, past ta'lim, hududiy izolyatsiya, sog'liq muammolari yoki ko'p farzandli oilalardagi parvarish yuki bilan bog'liq bo'ladi. Bu bosqichda siyosat ko'proq individual, qimmatroq va murakkabroq bo'ladi. Shu sababli 2026–2030-yillar uchun asosiy vazifa nafaqat kambag'allikni pasaytirish, balki kambag'allikka qayta tushishning oldini olishdir.

Xulosa Tadqiqot natijalari O'zbekistonda kambag'allikni qisqartirishda iqtisodiy islohotlar strategik ahamiyatga ega ekanini tasdiqlaydi. 2021–2025-yillarda kambag'allik darajasining keskin pasayishi iqtisodiy o'sish, bandlik, tadbirkorlik, uy xo'jaliklari daromadi, ijtimoiy himoya va mahallabay yondashuv o'zaro bog'langan holda ishlaganda natija berishini ko'rsatdi. Bu jarayonning eng kuchli tomoni — kambag'allikni faqat yordam puli bilan emas, balki daromad manbai yaratish orqali kamaytirishga urinishdir.

Shu bilan birga, mavjud natijalar siyosatning yakuniy muvaffaqiyatini anglatmaydi. Asosiy xavflar saqlanib qolmoqda: inflyatsiya, norasmiy bandlik, hududlararo tafovut, tashqi bozorlar va migratsiya oqimlariga bog'liqlik, energiya

tariflari, mahalliy boshqaruv sifati va ijtimoiy yordamning aniqligi. Agar bu xavflar boshqarilmasa, kambag'allik darajasi pasaygan bo'lsa ham, zaif oilalarning kambag'allikka qayta tushish ehtimoli yuqori bo'lib qoladi.

Maqola asosida uchta amaliy tavsiya ilgari suriladi. Birinchidan, kambag'allikni qisqartirish dasturlari mehnat daromadiga ulanishni asosiy mezon qilib olishi kerak: har bir yordam oilani ish, kasb, biznes yoki mahsuldor aktiv bilan bog'lashi zarur. Ikkinchidan, mahallabay yondashuv kuchaytirilishi bilan birga natija indikatorlari shaffof bo'lishi kerak: qaysi oilaga qanday yordam berildi, daromad qanchaga oshdi, kambag'allikka qayta tushish bo'ldimi — bular o'lchanishi shart. Uchinchidan, kambag'allikni kamaytirish siyosati makroiqtisodiy barqarorlikdan ajratilmasligi kerak, chunki inflyatsiya va xarajatlar zarbasi past daromadli oilalarga eng og'ir ta'sir qiladi.

Umumiy xulosa shuki, O'zbekiston uchun kambag'allikni qisqartirishning keyingi bosqichi raqamni pasaytirish emas, balki kambag'allikdan chiqqan oilalarni barqaror o'rta daromadli qatlamga aylantirish bosqichi bo'lishi kerak. Buning uchun iqtisodiy islohotlar ish o'rinlari sifati, mehnat unumdorligi, kasbiy malaka, hududiy infratuzilma va ijtimoiy xizmatlar sifati bilan bevosita bog'lanishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. World Bank. Uzbekistan Macro Poverty Outlook. April 2026. Washington, D.C.: World Bank, 2026.
2. World Bank Data. Uzbekistan country profile: GDP, unemployment, inflation, remittances and social indicators. 2026-yil may holatiga ko'ra.
3. Center for Economic Research and Reforms. Analysis of Poverty Levels and Household Income in Uzbekistan in 2024. Review.uz, 2025.
4. UNDP Uzbekistan. Uzbekistan Pilot Multidimensional Poverty Index Report 2023. Tashkent: UNDP, 2024.
5. Government Portal of the Republic of Uzbekistan. "Uzbekistan-2030" Strategy. Gov.uz, 2026.